

مانده از شماره پیش

درمان مارگزیدگان و استفاده درمانی از زهر

مار و افعی

نکارش

دکتر حسن میر دامادی

استاد و رئیس بخش سرم شناسی دانشکده پزشکی

نباید فراموش کرد که هر گاه تازه دقیقه پس از گزش مار هیچ گونه علائم موضعی و عمومی بروز نکند گزش مساماً مربوط به مار زهری نبوده است .

نکته جالب توجه این است که زهر کبرا و کریت (۱) بفوریت جذب شده و بر بدن تأثیر می کند این است که اگر بوسیله بند گذاشتن - بریدن و مکیدن از نفوذ آن به بدن جلوگیری نکرده باشند هر قدر هم که در استعمال سرم افراط شود باز هم شخص گزیده را نمیتوان بطور قطع از مرگ رهایی بخشید. بنابراین شایسته چنین است که اهمیت اقدامات اولیه را که مخصوص جلوگیری از حلول زهر به بدن است پیوسته در نظر داشته و حتی پس از استعمال سرم نیز تا مدتی آن نکارها را دنبال کنند.

بدیهی است استعمال سرم آنهم بشکل تزریق بین وریدی خودممکن است در کسانی که حساسیت مخصوص نسبت به سرم اسب داشته باشند سبب بروز شوک و حالت آنافیلاکسی حاد گردیده و کار را دشوار سازد. بنابراین برای جلوگیری از پیدایش اختلالات وابسته به آنافیلاکسی باید احتیاط های لازم را نیز بکار بندند . البته هر گاه سرم ضد زهر مار و افعی از راه زیر پوست و یا درون مایچه ای بکار رود احتمال بروز عوارض مربوط به آنافیلاکسی کمتر است ولی در این موارد باید بمیزان سرم ازدو تا سه برابر بیفزایند .

درمان های فرعی

برای تسکین درد و سوزش و وابسته به گزش افعی ممکن است اسپیرین و مرفین بکار برند ولی هر گاه گزش مربوط به مار کبریا یا افعی کربت باشد باید در استعمال داورهای یاد شده احتیاط نمایند. برای جلوگیری از حالت اغماء میتوان از استریکنین و پی توئترین و کلیه داروهای تقویت کننده استفاده نمود ولی در کلیه این موارد تزریق مقدار زیاد سرم فیزیولوژی و یا انتقال خون ممکن است جان شخص گزیده شده را از مرگ قطعی نجات بخشد.

۲ - استفاده های درمانی از زهر مار و افعی

استفاده درمانی از زهر مار و افعی بر این اساس استوار گردیده است که در این زهرها مواد عامله چندی مانند نورو تو کسین و سیتولیزین و یا آنزیمهای دیگری که سبب انعقاد خون و یا خون ریزش است وجود دارد و اینک در زیر صفات مشخصه هر یک از این مواد یاد آوری می گردد:

الف - نورو تو کسین

هر چند نورو تو کسین در زهر کلیه مارهای زهری وجود دارد ولی مقدار آن در زهر مار کبرا بیشتر است. این ماده آثار تسکین دهنده ای بر مراکز پی ها مخصوصاً مراکز اعصاب «واژو موتور» و تنفس دارا میباشد. نورو تو کسین بمقدار کم آثار تحریکی دارد ولی بمقدار زیاد و مکرر سبب فلج پی های حساس و محرک می گردد. از این خاصیت میتوان استفاده نمود و آنرا برای تسکین تحریکات مراکز علیای مغزی بمقادیر مرتب بکار برد. بنابراین در کلیه حالات سرسام مانند هالوسیناسیون - آفازی و حالات مالیخولیائی و نیز صرع های وابسته به پاشام مغز و هیتسری ممکن است از آن استفاده درمانی نمود.

این ماده ممکن است در مراحل اولیه فلج شقی و حملات آسم مفید واقع شود و استعمال موضعی آن سبب تسکین درد چنگارهایی که غیر قابل عمل است گردد.

ب - سیتولیزین

زهر مار کبرا دارای این خاصیت است که دانه های بافت نئوپلازیک را متلاشی می کند و از این خاصیت برای جلوگیری از رشد تومور های بدخیم استفاده شده است.

ج - ازمیان بردن حساسیت پروتئینی و هیستامینی

در این اواخر ثابت گردیده است که استعمال زهر افعی سبب پائین افتادن فشار خون و بروز شوک می گردد. این شوک مربوط به فلج رگ های موئینه است و چنین بنظر میرسد که شباهت کاملی به شوک هیستامینی و شوک حاصل از مواد پروتئینی داشته باشد بنابراین استعمال آن بمقادیر کم و روز افزون حساسیت های وابسته به مواد هیستامینی و پروتئینی را از میان می برد و از همین خاصیت است که برای درمان حملات آسم و حساسیت های پروتئینی از آن استفاده میشود.

از این گذشته بعنوان درمان باد سرخ - کورک و حملات صرع بکار رفته است.

بدیهی است مکانیسم اثرات آن ایجاد شوک پروتئینی و برطرف

کردن حالت آرژنی و ازمیان بردن حساسیت بدن می باشد.

هر چند استعمال زهر مار کبرا در موارد محدودی سبب تسکین

درد های مفصلی گردیده ولی هیچ گاه درد را کاملاً از میان نبرده است

استثنائاً زهر این مار در وضع حرکات بدن بهبودی بخشیده است.

در اورام مفصلی حاد و مزمن و دردهای عصبی زهر کبرا کمک بزرگی به تسکین درد می‌کند ولی تعیین مقدار زهری که در هر مورد باید بکار رود مستلزم تجربیات بیشتری است که باید در آینده بعمل آید. بهر جهت نخستین مقدار زهر عبارت از یک تا ۲۲ واحد موش می‌باشد. چنگار - زهر مار کبرا هم برای تشخیص و هم بعنوان درمان چنگار بکار برده شده است. این زهر دارای خواص حلاله نسبت به یاخته و دانه های بافت سرطانی بوده و مخصوصاً در تسکین درد های سرطانی تأثیر مهمی دارد. بطوری که مقدار ۰/۰۰۱ میلی‌گرم زهر دردهای سرطانی را بمدت ۸ تا ۱۰ روز آرام می‌کند و در غیر آن باید همه روزه مرفین بکار رود.

مقادیر بسیار کم زهر که نه تولید چرک و نه سبب بروز واکنش عمومی بدن گردد سبب تسکین درد و تسریع التیام زخم گردیده و در ضمن آثار دیگر بهبودی پیدا می‌شود.

خون روش وابسته به هموفیلی و یا علل دیگر.

از آثار منعقد کننده زهر افعی نوع راسل بر خون میتوان آنرا بعنوان ماده قوی ضد انعقاد بکار برده و در برخی از خون رویهای داخلی مانند خون ریزش شبکه چشم و خون ریزش های زهدانی استعمال نمود. تزریق میان مایچه‌ای زهر افعی راسل در موارد چندی مفید بوده است.

دردهای موضعی مختلف:

استعمال زهر کبرا اثرات تسکین دهنده‌ای بر دردهای وابسته به جذام - نورالژی‌های مختلف مانند درد سیاتیک و لمباگو و دردهای مفصلی

داشته و بتدریج سبب تسکین درد و تخفیف علائم گردیده است .

دستور استعمال - زهر افعی نوع راسل بشکل محلول ۳۰۰۰ در سرم فیزیولوژی بکار میرود و مقدار اول آن ۰/۱ سانتیمتر مکعب است که هفته دوبار آنرا بکار برده بتدریج مقدار را بالامی برند تا بیک سانتیمتر مکعب برسد. افزایش مقدار وابسته بشدت واکنش های عمومی و موضعی بدن است. تزریق باید درون مایچه بعمل آمده و فاصله میان جای هر تزریق باید ده سانتیمتر باشد. در بیماری صرع هم زهر کبرا و هم زهر افعی راسل مفید است و مقادیر معمولی آن عبارت ازده واحد موش (زهر کبرا) و ۲ تا ۲۰ واحد (زهر افعی راسل) است که باید هفته دوبار بشکل تزریق درون مایچه ای بترتیب زیر بکار رود :

نخستین مقدار - یک واحد موش زهر کبرا باضافه دو واحد موش زهر افعی راسل .

دویمین مقدار - ۲ واحد موش زهر کبرا باضافه چهار واحد موش زهر افعی راسل .

سومین مقدار - ۳ واحد موش زهر کبرا باضافه شش واحد موش زهر افعی راسل .

بهین ترتیب تاده بار استعمال زهر را ادامه داده و پس از یکماه استراحت دو باره دوره تزریقات را بهمان شکل یاد شده تجدید نمایند. رویهمرفته سه یا چهار دوره تزریق لازم است و سپس باید هر شش ماه یک دوره تزریق نمایند .

بطور خلاصه زهر مار کبرا و افعی راسل بتدریج جزو داروهای پزشکی گردیده و خواص تسکین دهنده زهر مار کبرا و اثرات خون بند آورنده افعی راسل حالیه بخوبی محرز گردیده است .

روش استعمال موضعی زهر افعی

باید از این زهر محلولی به میزان $\frac{1}{1000}$ آماده ساخته و سپس ناحیه را با نهایت ملایمت و دقت از چرك و لخته های خون پاک نموده و هر گاه از بقایای داروهای موضعی که بکار رفته است چیزی مانده باشد آنها را نیز برداشته قطعه تنزیب پاکتی را با محلول $\frac{1}{1000}$ زهر آغشته نموده و با هستگی آنرا در سوراخی که از آن خون جریان دارد بگذارند.

بدین ترتیب خون روش بسرعت بند آمده و یک ورقه نازکی از خون بسته روی آن تشکیل میشود. هر گاه زهر در گرمی معمولی اثر نکند بهتر است آنرا تا ۵۰ درجه گرم نموده و سپس بکار برند. باید دقت کنند که تنزیب آغشته بزهر هیچ گونه فشار بر زخم وارد نیارد.

احتیاطات لازمه

۱ - قطعه تنزیبی که بر زخم قرار داده اند نباید بهیچ وجه تغییر مکان پیدا کند زیرا بدین ترتیب قشر منعقد خون پاره شده و خون روش از نو آغاز می گردد.

۲ - هیچ گونه فشار نباید بر زخم وارد آید که در نتیجه التیام زخم بتأخیر افتد.

۳ - هر گاه آلودگی میکروبی در زخم باشد باید روزی یک یا دو بار تنزیب را عوض کنند که التیام زخم بواسطه رشد میکروب ها بتأخیر نیفتد.

۴ - هیچ گاه نباید آنرا در نالین بکار برده شود زیرا بافت ها را متاثر نموده و در نتیجه التیام بتأخیر می افتد.